

MARLEEN DE SMET

LIEZE & NONO

EEN VERZWEGEN VERHAAL

ROMAN

ster | SKRIBIS

*Deze roman bevat schrijnende en gevoelige passages
over psychologisch en fysiek misbruik, waaronder
seksueel grensoverschrijdend gedrag.*

Niet geschikt voor lezers jonger dan 16 jaar.

Inhoud

7	Voorwoord bij Lieze & Nono
9	Woord vooraf
11	Het afscheid
17	Tante Berthe
27	Het weeshuis
41	Pijn en troost
55	De kelder
71	Twee meisjes, twee verhalen
79	De tweede treinreis
87	Kuikentje
95	Het zwaard van Damocles
111	De brief
117	De wet en het geweten
131	Achter de muren
137	Het breekpunt
145	De terugkeer
151	Oog in oog met toen
157	Terug van weggeweest
167	De erfenis
183	De confrontatie
193	Ontwaken
209	De bekentenis
219	Nono, de spiegel en het lint
229	Dankwoord
231	Reeds verschenen

Voorwoord bij Lieve & Nono

*In het verzet ligt het zaad van de verandering.
Wie het verleden niet durft mee te nemen heeft geen toekomst.*

Misschien heb je nog een versleten knuffel ergens in een al lang niet meer geopende lade liggen? Dit is het moment om hem op te zoeken en om die dicht bij dit boek te leggen, zolang je leestijd loopt.

In een wereld, dagelijks doordrongen van zoveel blind- en koudmakend fake news, kan een warm gevoel te mogen spitten in de erfgrond van je ouders en voorouders, je laten ontdekken dat zij ooit, net als jij, kind zijn geweest, maar te vaak enkel als prooi of last van hen die zich volwassen noemen. Dat zij een leven en een wereld hebben meegemaakt totaal anders dan die van jou nu, dat zij diezelfde kinderdromen koesterden maar drama's en gevaren niet konden ontwijken.

Er zijn altijd mensen geweest die wilden overleven achter gesloten deuren, geheimen mee het graf in droegen en als het ware andere mensen hebben gedwongen nooit volwaardig te kunnen opgroeien. Gelukkig zijn er nog altijd de dromen van dat kleine meisje. Hier lees je zo'n kinderleventje dat vriendjes nodig heeft en knuffels die geheime

overlevingsboodschappen in zich verborgen houden tot aan de dag dat een nieuwe horizon zich aandient.

Ooit komt er een dag dat het verborgen verleden van de kinderen van wie de mond werd gesnoerd en de ziel werd verkracht, zijn geheimen zal prijsgeven. Dit boek gaat met jou die weg. Laat dit verhaal als een knuffel met je meegaan. Het laat je niet meer los, ook niet nadat je dit boek zachtjes hebt neergelegd bij jouw eigen schatten uit jouw kindertijd.

Rik Devillé

Ex-priester en mensenrechtenactivist.

*Medeoprichter van de
'Werkgroep Mensenrechten in de Kerk'*

De docu-serie 'Godvergeten' op Canvas is gebaseerd op zijn gelijknamig boek *In de naam van de vader* die het misbruik binnen de kerk aan de orde bracht.

*Soms kan een stem het zwijgen
van vele generaties doorbreken.*

Woord vooraf

Lieze & Nono is een verhalende verkenning van een collectief, maar vaak verzwegen verleden. Het verhaal speelt zich voornamelijk af in en rond Brussel en op het Vlaamse platteland tijdens het interbellum, meer bepaald in de periode tussen 1921 en 1939. Deze periode, gekenmerkt door economische onzekerheid, sociale ongelijkheid en een dominante rol van de katholieke kerk, vormde de voedingsbodem van een samenleving waarin traditionele gezagsstructuren zwaarder wogen dan individuele rechten, vooral die van vrouwen en kinderen. Het boek raakt aan de kwetsbaarste dimensies van het mens-zijn: vertrouwen, onschuld, macht, schaamte en het verstikkende zwijgen rond seksueel misbruik en geweld binnen en buiten religieuze instellingen.

De roman is gebaseerd op feiten. Personages, plaatsen en gebeurtenissen vonden hun oorsprong in mondelinge getuigenissen en overleveringen. Waar de vertellingen onvolledig of fragmentarisch waren, bracht ik meerdere getuigenissen samen om de verhaallijn te vervolledigen en de waarheid tastbaar te maken. Deze bronnen geven het verhaal

authenticiteit en draagkracht, en nodigen uit tot een dieper begrip van zowel de kwetsbaarheid als de veerkracht van kinderen in die periode.

Ik streefde ernaar onze taal zo zuiver mogelijk te houden, maar verkoos in bepaalde passages de tijdsgesest en het taalgebruik van toen te laten doorklinken. De weinige fictieve scènes zijn niet bedoeld om de geschiedenis te herschrijven, maar vinden hun oorsprong in de behoefte een stem te geven aan Lieze en aan alle kinderen die in het begin van de twintigste eeuw opgroeiden in kwetsbare omgevingen, zoals weeshuizen, pleeggezinnen en religieuze instellingen, waar zorg en verwaarlozing vaak hand in hand gingen.

Hoewel *Lieze & Nono* misbruik en onrecht blootlegt, wil ik benadrukken dat de roman geen veroordeling is van een hele stand. Niet alle geestelijken en religieuzen in die tijd maakten zich schuldig aan wreedheid of machtsmisbruik. Velen handelden vanuit oprechte roeping, gedreven door geloof, plichtsbeseft en een diep gevoel van zorg voor het kind, vaak binnen een streng en onwrikbaar systeem. De roman wil vooral inzicht bieden in de complexiteit van een tijd waarin goed en kwaad, zorg en dwang, mededogen en misverstand naast elkaar konden bestaan.

Mijn dank gaat uit naar iedereen die direct of indirect aan dit verhaal heeft bijgedragen, want Lieze heeft echt geleefd en volgehouden. *Lieze en Nono* is geschreven met zorg, empathie en respect voor allen die met soortgelijke ervaringen worstelen of hebben geworsteld. Het is tegelijk een eerbetoon aan allen die het misbruik aanklaarten en een pleidooi voor een samenleving waarin elk kind recht heeft op veiligheid, waardigheid en een stem die wordt gehoord.

Marleen De Smet

*Het kinderbrein registreert veel meer
dan het in woorden kan uitdrukken.*

Het afscheid

Lente 1921 – Het was niet het zonlicht dat door de halfgesloten overgordijnen viel, maar het flikkerende kaarslicht dat als een stille wake wiegende schaduwen langs de muren trok. Aan de rand van Sint-Jans-Molenbeek, waar Brussel overging in een wirwar van arbeidersstraten en de bedrijvigheid van het kanaal, huurde Fien met haar zesjarige dochtertje Lieze een bescheiden bel-etage. In deze buurt was de landbouw nog zichtbaar tussen de fabrieken die als paddenstoelen uit de grond schoten. De gemeente stond bekend als de voorraadschuur van Brussel, waar boeren dagelijks verse melk, groenten en vlees leverden, en bloemen uit de vele serres hun weg vonden naar de Brusselse salons. Voor velen leverde dit een bescheiden bron van inkomsten op, maar achter de gevels schuilden ook kwetsbaarheid en onmacht.

Door ziekte verzwakt vocht Fien een strijd die ze langzaam verloor. De pastoor boog zich eerbiedig voorover en sprak het gebed van de ziekenzalving uit. Naast het sterfbed had Lieze zich genesteld in de armen van buurvrouw Irma, haar hoofd rustend in de holte van haar hals. Ze voelde de

fluweelzachte stof van Irma's blouse en luisterde naar het zachte bonzen van haar hart. Met haar vrolijke kuiltjes in de wangen, haar weelderig donkerblond krulhaar en grijsblauwe ogen, was ze Fiens vlindertje. Ondanks haar jonge leeftijd voelde Lieze dat er iets ging gebeuren. Het onuitgesprokene lag in de beladen stilte, ze las het in de ogen van de mensen om haar heen. De burens hadden gefluisterd dat haar moeder niet lang meer zou leven.

'Te zwak', had de bakker gemompeld toen ze met Irma brood ging halen.

'De longen', had de kruideniersvrouw gefluisterd.

'Het verdriet om haar overleden man', had dokter Maenhout met spijt vastgesteld.

Aan de andere kant van het bed stond tante Berthe, de twee jaar oudere zus van Fien, die enkele straten verder woonde. Ze was het enige familielid dat Lieze kende. Haar strak opgestoken kapsel benadrukte een blik die geen tegenspraak dulde en haar altijd donkere, sobere jurken met hoge kraag bekleemtoonden haar starre houding. Sinds de breuk met haar geliefde waren vooringenomenheid en bitterheid haar vaste metgezellen geworden. Zij was hier niet uit mededogen, maar omdat plichtsbesef haar geen andere keuze liet.

Fien hield zich vast aan de hoop dat Lieze ooit als een vlinder zou ontpoppen en op eigen kracht de toekomst tegemoet zou vliegen. Toch wist ze dat ze haar moest toevertrouwen aan haar zus Berthe, die eerder handelde uit verantwoordelijkheidsgevoel dan uit zusterlijke liefde. Voor de laatste keer richtte ze zich tot Berthe met de smeekbede om voor Lieze te zorgen. In de kilte van Berthes blik lag slechts de koele belofte dat er zou worden gedaan wat moest.

Een traan gleed over Fiens wang.

‘Mijn vlindertje, wees moedig’, fluisterde ze met gebroken stem. ‘Je vader wacht op mij.’

Lieze begreep niet wat ze bedoelde. Mocht ze geen verdriet voelen? En waar wachtte vader dan?

‘Mag ik meegaan?’ vroeg ze snikkend. Ze gleed uit Irma’s schoot en zocht haar moeders hand. Er kwam geen antwoord, alleen een trage, dramatische zucht die haar vraag wegdroeg. Fiens blik verankerde zich in die van Lieze, gleed langzaam omhoog naar het plafond en bleef daar hangen tot ze zich overgaf aan het onvermijdelijke.

‘God hebbe haar ziel’, mompelde tante Berthe toonloos. Ze streek kort over Fiens hand en verliet de kamer.

Voor Lieze was de dood een ondoorgrondelijk raadsel. Ze wist dat haar moeder niet meer zou spreken, maar het begrip ‘voor altijd’ bracht haar op een dwaalspoor. Wat tot haar doordrong, waren de tastbare feiten: het levenloze lichaam, de handen die niet meer bewogen, de stem die zweeg. Door verdriet verscheurd, woelden in haar hoofd gedachten die zij niet onder woorden kon brengen. Huilend klampte ze zich vast aan haar moeder. Ze schudde eerst zacht, daarna harder en hield haar wanhopig vast, maar haar moeder bleef onbeweeglijk. Liezes geschreeuw brak de stilte in stukken. Irma snelde toe, tilde haar op en drukte haar tegen zich aan tot het snikken bedaarde.

De dag van de begrafenis galmden de klokken traag over het plein. De zware slagen dreunden door Liezes lijfje. Samen met tante Berthe, burens en kennissen liep ze in de rouwstoet achter de kist. Omdat het etiket van haar zwarte bloesje in

haar nek prikte, liet ze tantes hand los en krabde, maar een stevige greep riep haar meteen tot de orde.

‘Laat dat’, siste tante.

‘Maar tante, ’t jeukt’, piepte ze, geschrokken door de harde aanpak.

‘Dat doet er niet toe. Rouw draag je met waardigheid!’

Lieze trok een pruillip en keek naar de kist zonder bloemen, die zacht wiegde op het ritme van de dragers. Tante had het zo geregeld: een waardige begrafenis zonder franjes.

Onder de hoge gewelven van de kerk galmden de woorden ‘overgave’, ‘Gods genade’, ‘barmhartigheid’ en ‘elkaar weerzien in het hiernamaals’.

De pastoor sprak over een mooie plek bij God. Maar als het er zo mooi was, waarom had haar moeder haar dan alleen achtergelaten? Moedeloos liet ze haar schouders zakken.

‘Recht je rug’, snauwde tante. ‘De mensen kijken!’

Lieze slikte. Misschien was dit wat haar moeder had bedoeld met moedig zijn: rechtop lopen en haar tranen inslikken.

De laatste tonen van het orgel stierven weg en de geur van wierook bleef als een sluier in de lucht hangen. De mensen stonden langzaam op, stoelen schoven, iemand kuchte. De kist werd voorzichtig naar buiten gedragen. Voor de kerk hadden mensen zich verzameld. Hun stemmen klonken gedempt. Sommigen schudden handen, anderen zochten troost in zwijgen. Plots voelde Lieze een hand op haar schouder.

‘Kom hier, chérie’, fluisterde Irma en sloeg een arm om haar heen.

‘Ik wil mijn mama...’ snikte ze en drukte haar gezicht tegen Irma’s jas.

‘Ik weet dat wel, chérie’, zei Irma zacht. ‘Dat kan jammer genoeg niet meer. Maar kijk, ik heb iets voor jou meegebracht.’

Uit haar handtas haalde ze een knuffelbeer met gele knopenogen en een rode strik.

‘Hij heet Noah. Hij lacht een beetje scheef, maar hij kan goed troosten en geheimen bewaren.’

Lieze pakte het beertje met beide handen en drukte het tegen zich aan.

‘Nono?’ vroeg ze met bevende stem.

‘Ook goed’, glimlachte Irma. ‘Hij blijft altijd bij jou en bewaart meer dan hij laat zien. En vergeet niet: je bent altijd welkom.’

‘Mag ik bij jou blijven?’

Irma keek haar medelijdend aan en leek te willen antwoorden, maar tantes stem sneed door het moment.

‘Genoeg nu. Rouw hoort stil te zijn.’

Lieze voelde hoe Irma haar steviger vasthield, als om haar af te schermen voor de snauw die als een zweepslag door haar heen ging. Ze slikte haar tranen weg en klemde Nono tussen hen in.

De dagen na de begrafenis verliepen in een waas. Tante bleef bij Lieze in het ouderlijk huis tot onbekenden de inboedel op een kar laadden. Ze keek toe hoe alles verdween. De kamers werden kaal, de muren koud. Toen viel de deur dicht. Voor altijd.